

Література

1. Прямі інвестиції (акціонерний капітал) в економіці України/з України: за країнами світу; країнами ЄС; видами економічної діяльності; по регіонах (2010-2017) [Електронний ресурс] // Державна служба статистики України – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2017/zd/inv_zd/pi_ak_ks_reg/pi_ak_ks_reg_u.zip.

1. Priami investytsii (aktsionernyi kapital) v ekonomitsi Ukrainy/z Ukrainy: za krainamy svitu; krainamy YeS; vydamy ekonomichnoi diialnosti; po rehionakh (2010-2017) [Elektronnyi resurs] // Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy – Rezhym dostupu: www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2017/zd/inv_zd/pi_ak_ks_reg/pi_ak_ks_reg_u.zip.

Рецензент: Лісовий А.В. д.е.н., професор, зав. каф. аудиту та економічного аналізу Університету державної фіскальної служби України

19.04.2018

УДК 331.446

Яковенко Олена

УПРАВЛІНСЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ КЕРІВНИКА ВНЗ: АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ

Дана стаття присвячена визначенню вимог до сучасних керівників навчальних закладів, зокрема через визначення системи їх управлінської компетентності. Наголошено, що керівник освітнього закладу повинен володіти навичками нового мислення, пов'язаного з проникненням менеджменту в управлінську діяльність керівників закладів освіти. Акцентовано увагу на тому, що першочергове значення має формування корпоративної культури навчального

закладу: бачення місії свого навчального закладу, усвідомлення цілей, створення системи цінностей, що має соціальне значення, забезпечення високої вмотивованості управлінських дій тощо. Автором визначені проблеми сучасного стану професійної компетентності керівників ВНЗ, проведений аналіз наукових досліджень щодо управлінських якостей сучасного керівника навчального закладу, визначені шляхи їх вдосконалення через систему післядипломної підготовки та самоосвіти.

Ключові слова: керівник ВНЗ, управлінська діяльність, управління ВНЗ, професійна компетентність, якості керівника ВНЗ.

Яковенко Елена

УПРАВЛЕНЧЕСКАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ РУКОВОДИТЕЛЯ ВЫСШЕГО УЧЕБНОГО ЗАВЕДЕНИЯ: АКТУАЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ

Данная статья посвящена определению требований к современным руководителям учебных заведений, в частности через определение системы их профессиональных компетентностей. Подчеркнуто, что руководитель образовательного учреждения должен обладать навыками нового мышления, связанного с проникновением менеджмента в управленческую деятельность руководителя учреждения образования. Акцентируется внимание на том, что первоочередной задачей должно стать формирование корпоративной культуры учебного заведения: видение миссии своего учебного заведения, осознание целей, создание системы ценностей, имеющей социальное значение, обеспечение высокой мотивации управленческих действий и т.д. Автором определены проблемы современного состояния профессиональной компетентности руководителей вузов, проведен анализ научных исследований в области управленческих качеств современного руководителя учебного заведения, определены пути их усовершенствования с помощью системы последипломного образования.

Ключевые слова: руководитель вуза, управленческая деятельность, управление вузом, профессиональная компетентность, качества руководителей вузов.

ADMINISTRATIVE COMPETENCE OF HEAD OF UNIVERSITY: TOPICAL ASPECTS

This article is devoted to the requirements definition for modern principals, in particular through the definition of their administrative competence. It is emphasized that the head of an educational institution should have skills of new thinking, related to the penetration of management in the administrative activities of heads of educational institutions. The emphasis is placed on the fact that the formation of the corporate culture of an educational institution is of paramount importance: vision of the mission of the educational institution, realization of the goals, creation of a system of values of social significance, ensuring high motivation of administrative actions, etc. The author has identified the problems of the current state of professional competence of heads of universities, has conducted analysis of research on managerial qualities of the present-day head of an educational institution, and has identified ways to improve them through the system of postgraduate training and self-education.

Key words: head of university, management activity, university management, professional competence, quality of the head of the university.

Постановка проблеми у загальному вигляді. На сьогодні існує проблема, яка полягає в тому, що змінилися соціально-політичні умови, змінилися вимоги до якості освіти, змінилося інформаційне і правове поле, в яких працюють навчальні заклади. Система освіти усе більше набуває рис комерціалізації, тому й методи менеджменту організацій все більше входять у систему освіти та потребують від керівників навчальних закладів ширшої компетентності.

Загалом, керівники вищих навчальних закладів керуються прийнятою, усталеною системою управління підрозділами і навчальним закладом у цілому, при цьому не відбувається адаптації структури до сучасних умов.

Проте, саме від рівня професійної управлінської компетентності керівника навчального закладу залежить виконання ВНЗ соціальної місії щодо розвитку свідомості суспільства,

інноваційного розвитку молоді, інтелектуального та професійного становлення педагогічного складу.

Сучасний керівник вищого навчального закладу – це не просто посада, а й велике педагогічне мистецтво й майстерність. Діяльність керівника будь-якого колективу складна й відповідальна, але в директора закладу освіти – особлива місія. Сьогодні він повинен поєднувати в одній особі вчителя, методиста, державного службовця, господарника, організатора навчально-виховного процесу, чуйного й уважного наставника дитячого та дорослого колективів. Це потребує не тільки всебічних знань, досконалого володіння наукою управління, а й високої професійної культури.

Таким чином, сьогодні постає важливість процесу професіоналізації сфери управління освітою та особливо виховання та навчання сучасних керівників навчальних закладів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про увагу вчених до проблеми професійного становлення та розвитку професійної компетентності керівників закладів освіти, зокрема досліджувалися теоретико-методичні засади професійного становлення і зростання керівників навчальних закладів: Г. В. Сльникова [3], Т. М. Сорочан [7], А. В. Хуторський [9], А. І. Чміль [10] та ін., проте, зазначимо, що на сьогодні проблематика професіоналізації управлінської діяльності у сфері освіти залишається досі актуальною.

Завданням дослідження є в теоретичне обґрунтування, осмисленої структури та змісту управлінських якостей та професійної компетентності керівника вищого навчального закладу.

Виклад основного матеріалу. Управління – комплексна узагальнена характеристика управлінської праці, що відображає її якісні ознаки й особливості. Аналіз наукових джерел показав, що культура управління включає сукупність знань, їх структуру, світогляд, морально-етичні норми роботи, ставлення до праці, навички в організації роботи тощо. Саме тому до сучасного керівника навчального закладу висувається чимало вимог. Зазначимо, що на сьогоднішній день існують різні підходи до визначення змісту професійної компетентності керівників навчальних закладів та змісту і переліку якостей, що покладені в її основу. Тож розглянемо більш детально найбільш змістовні з них.

Отже, здійснюючи характеристику якостей керівника як комплекс взаємопов'язаних блоків, В. М. Шепель виокремлює: загальні якості (інтелект, фундаментальні знання, достатній досвід управлінської діяльності); конкретні якості (ідейно-етичні, науково-професійні; організаційні, психофізичні); специфічні особистісно-ділові якості [11].

Відмітимо, що Р.Л. Кричевський вирізняє наступні якості сучасного керівника: високий професіоналізм; відповідальність і надійність; упевненість в собі, уміння впливати на своїх підлеглих; самостійність; здібність до творчого розв'язання задач, прагнення до досягнень [5, с. 312]. На думку науковця, управлінець високого рівня повинен мати високий інтелект, однак це повинен бути не тільки інтелект теоретичний, але і практичний (здатність творчо вирішувати щоденні проблеми управлінської діяльності).

Дещо відрізняються погляди на зміст професійної компетентності керівників ВНЗ у фахівців в галузі психології. Так, фахівці у галузі психології особистості пропонують включати до комплексу вмінь професійної майстерності сучасного керівника ВНЗ психологічні характеристики, що дозволяють йому ефективно діяти в умовах зовнішніх швидкоплинних змін (вміння ризикувати і нести відповідальність за прийняття рішення в екстремальних ситуаціях, здатність приймати нестандартні рішення і прогнозувати їх результат, творча активність, сензитивність, впевненість у собі, стресостійкість, налаштованість на довготривалий період діяльності, чесність і порядність).

Доцільно відмітити, що розглядаючи якості та риси керівника, який досягає успіху, Є.І. Ходаківський, Ю.В. Богоявленська, Т.П. Грабар[8] поділяють їх на наступні:

1. Психологічні риси: прагнення до лідерства, здатність до керівництва; сильні вольові якості; готовність до розумного ризику; прагнення успіху, честолюбство; здатність брати на себе відповідальність в екстремальних ситуаціях; самодостатність особистості; комбінаторно-прогностичний тип мислення (варіативність, темп, гнучкість, інтуїтивність, логічність, прогнозування); уміння протистояти стресу; адаптивність, тобто швидко пристосовуваність до нових умов.

2. Інтелектуальні риси: прагнення до постійного самовдосконалення; схильність до сприйняття нових ідей та досягнень, здатність відрізнити їх від ілюзорних; панорамність мислення, професійна предметність (знання деталей та тонкощів управління); мистецтво швидко опрацьовувати, ранжувати інформацію і на цій основі приймати рішення; здатність до самоаналізу; уміння розуміти, приймати та використовувати з користю для справи думки, протилежні власним.

3. Професійні риси: уміння ефективно використовувати кращі досягнення науково-технічного прогресу, інформаційних технологій; глибокі знання особливостей функціонування ринкової економіки; здатність віднаходити резерви; уміння заохочувати працівників до діяльності, справедливо критикувати; володіння мистецтвом приймати нестандартні управлінські рішення за тих умов, коли альтернативні варіанти дій, інформація та цілі не чіткі або сумнівні; уміння ефективно та раціонально розподіляти завдання і відводити на них оптимальний час; діловитість, постійний вияв ініціативи, підприємливість.

4. Соціальні риси: уміння враховувати політичні наслідки рішень; схильність керуватися принципами соціальної справедливості; уміння встановлювати та підтримувати систему стосунків із рівними собі людьми; тактовність та ввічливість, переважання демократичності в стосунках із людьми; уміння брати на себе відповідальність; беззастережне виконання правил, які схвалені організацією; уміння заохочувати персонал до відвертості й групових дискусій.

Здійснивши ґрунтовний аналіз поглядів провідних науковців на зазначену проблему, та враховуючи сучасні тенденції розвитку компетентнісного підходу, вважаємо, що класифікація організаційно-управлінських якостей керівників вищого навчального закладу повинна мати наступну структуру:

1. Професійна компетентність. До неї можна віднести наявність професійних знань і умінь у сфері управління вищим навчальним закладом, знання роботи на посаді ректора (проректора, декана, завідувача кафедри), досвід керівництва і участі в науковій, педагогічній та громадській діяльності.

2. Ділова компетентність. До ділових якостей керівників ВНЗ доцільно віднести вміння приймати стратегічні рішення, впроваджувати інновації в освітній процес та діяльність навчального закладу підприємливість (тактика дій) і особисту організованість.

3. Організаторські компетентності. Під ними розуміються взаємини з людьми: тяга до лідерства; вміння будувати відносини з управлінським персоналом, викладачами, співробітниками, аспірантами та студентами, органами управління, роботодавцями та засобами масової інформації, підбирати кадри; досвід використання інструментів формування суспільної думки, особистий авторитет в суспільстві і в ВНЗ; вміння розподіляти повноваження та будувати ефективну організаційну структуру управління навчальним закладом.

4. Моральна компетентність - духовні якості, культура поведінки в суспільстві, із співробітниками, показ прикладу поведінки студентству, тощо.

5. Політична компетентність. До неї відноситься розуміння інтересів держави, вищого навчального закладу (факультету, кафедри), стратегічну спрямованість мислення, особистості педагога, аспіранта і студента, вміння рахуватися з різними точками зору.

6. Працездатність. Це якість характеризується здатністю до тривалої, творчої та продуктивної діяльності на керівній посаді.

7. Наукова компетентність: наявність у керівника навчального закладу знань у відповідних сферах науки, досвід самостійної науково-дослідницької праці.

8. Педагогічна компетентність: наявність педагогічних знань і вмінь, досвід педагогічної діяльності в навчальному закладі.

9. Правова компетентність: знання господарського, трудового та інших видів законів, нормативно-правових засад функціонування та розвитку системи освіти, досвід і вміння використовувати ці знання в умовах навчального закладу.

У цьому переліку центральним компонентом вважаємо управлінську компетентність.

Слід зазначити, що А. В. Хуторський дав таке визначення управлінської компетентності керівника установ професійної освіти: «Це сукупність особистісних якостей керівника, де розкривається зміст цієї властивості особистості з позиції сучасної управлінської,

педагогічної діяльності керівника освітнього закладу» [9, с. 5]. Тобто майстерність управління полягає в умінні обирати найбільш ефективні методи управління для конкретного моменту часу й обставин, що склалися в управлінській діяльності. Управлінська компетентність керівника освітньої установи – це готовність і здатність керівника освітньої установи виокремлювати, точно формулювати, цілісно й глибоко аналізувати проблеми навчального закладу та знаходити з великої кількості альтернативних підходів до їх вирішення найбільш доцільний і ефективний щодо конкретної ситуації установи професійної освіти. У той же час К. Корсак пропонує визначати вісім груп компетентностей, а саме: культура діалогу, екологічна культура, культура повсякденного побуту, демократична культура, правова культура, організаційна (корпоративна) культура, технологічна культура, ринкова культура.

Визначаючи, центральним компонентом змісту професійної компетентності керівника навчального закладу управлінську компетентність, погоджуємося з думкою Т. Сорочан, яка визначає професіоналізм управлінської діяльності керівника навчального закладу як сукупність компетенцій, які формуються й дають суб'єкту (керівнику) змогу професійно виконувати управлінську діяльність у сучасних соціально-економічних умовах з урахуванням особливостей об'єкта управління, пов'язаних із вирішенням педагогічних завдань [7, с. 156].

Отже, підвищення професіоналізму управлінської компетентності керівника вищого навчального закладу в сучасних умовах стає важливою умовою успішності інноваційних процесів в освіті й має відбуватися в галузі освітнього менеджменту. Тому важливим завданням у системі післядипломної педагогічної освіти є використання інноваційних технологій у процесі підготовки керівників навчальних закладів. Адже, формування у керівника умінь, навичок і здатностей для ефективного управління навчальним закладом в сучасних умовах неможливе без спеціального навчання з менеджменту освіти.

Також, значну роль у роботі будь-якого керівника відіграє самопідготовка та самоосвіта. Тому кожен керівник повинен сам знаходити шляхи ефективної роботи та її удосконалення для підвищення рівня своєї компетентності.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Розвиток управлінської компетентності керівника освітньої установи передбачає необхідність наявності у нього сформованого системного мислення, навичок взаємодії з зовнішнім середовищем, розвитку навчального закладу та його структурної розбудови, зорієнтованої на вивчення й урахування запитів і потреб особистості, закладу, освіти регіону, а також навичок з технологій управління якістю.

Управлінська компетентність керівника освітньої установи – це готовність і здатність керівника освітньої установи виокремлювати, точно формулювати, цілісно й глибоко аналізувати проблеми навчального закладу та знаходити з великої кількості альтернативних підходів до їх вирішення найбільш доцільний і ефективний щодо конкретної ситуації установи професійної освіти.

Управлінська компетентність керівника навчального закладу – це інтегративне утворення, що має містити наступні складові: професійну компетентність, ділові якості, організаторську компетентність, моральну компетентність, педагогічну компетентність, політичну компетентність, працездатність, наукову компетентність, правову компетентність.

Керівник навчального закладу повинен володіти навичками нового мислення, пов'язаного з проникненням менеджменту в управлінську діяльність керівників закладів освіти. З позицій внутрішнього менеджменту важливою є переакцентуація управління з освітніх процесів на розвиток людського потенціалу.

Першочергове значення має формування внутрішньої культури: бачення місії свого навчального закладу, усвідомлення цілей, створення системи цінностей, що має соціальне значення, забезпечення високої вмотивованості управлінських дій тощо. Для цього кожен керівник вищого навчального закладу насамперед повинен мати відповідну управлінську освіту, яка може бути розвинута й поглиблена в системі післядипломної педагогічної освіти.

Аналіз і висновки, що здійснені в ході дослідження, не вичерпують всіх аспектів проблеми, яка розглядається. А тому перспективи подальших розвідок у даному напрямі вбачаємо у розробленні вимог до управлінської компетентності керівників ВНЗ, вдосконалення їх формування та виокремлення критеріїв їх оцінки.

Література

1. Баран М. П. Рівні діяльності керівника-менеджера ВНЗ третього тисячоліття / М. П. Баран // Вища освіта України. - 2008.- № 4 (Додаток 1).- С. 45 - 47.
2. Буган Ю. В. На допомогу менеджеру освіти. Частина VIII. Сучасний керівник навчального закладу – менеджер освіти / Ю. В. Буган, А. Й. Романюк, О. В. Козловська. – Тернопіль: Астон, 2003. – 344 с.
3. Єльнікова Г. В. Компетентнісний підхід до моделювання професійної діяльності керівника ВНЗ / Г. В. Єльнікова // Теорія і методика управління освітою. – 2010. – № 4. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/ttmuo/2010_4/10elneel.pdf
4. Зінчук. Н. Організаційно-педагогічні засади формування аналітичної компетентності майбутніх менеджерів у ВНЗ / Н. Зінчук // Імідж сучасного педагога. – 2010. – № 2 (101). – С. 42–46.
5. Кричевский Р. Л. Если вы – руководитель... Элементы психологии менеджмента в повседневной работе / Р.Л. Кричевский. – М. : Дело, 1993. – 352 с.
6. Мармаза О.І. Інноваційні підходи до управління навчальним закладом / О.І. Мармаза. – Х. :Основа, 2004. – 240 с.
7. Сорочан Т.М. Підготовка керівників шкіл до управлінської діяльності: теорія та практика: монографія / Т.М. Сорочан. - Луганськ : Знання, 2005. - 384 с.
8. Ходаківський Є. І. Психологія управління : навчальний посібник / Є.І. Ходаківський, Ю.В. Богоявленська, Т.П. Грабар. – К. : Центр навчальної літератури, 2008. – 608 с.
9. Хуторский А. В. Компетенции в образовании: опыт проектирования: сб. научных тр. / Под ред. А.В. Хуторского. – М. : Научно-внедренческое предприятие «ИНЭК», 2007. – 327 с
10. Чміль А. І. Підготовка керівника навчального закладу до управлінської діяльності в ринкових умовах: навч. посіб. / А. І. Чміль, В. І. Маслов, Г. А. Дмитренко, Г. В. Єльнікова, Г. В. Федоров. – К.: Логос, 2006. – 128 с.
11. Шепель В. М. Человековедческая компетентность менеджера. Управленческая антропология / В. М. Шепель. - Для менеджеров. - М.: Народное образование, 1999.- 432 с.

1. Baran M. P. Rivni diialnosti kerivnyka-menedzhera VNZ tretoho tysiacholittia / M. P. Baran // Vyshcha osvita Ukrainy. - 2008.- № 4 (Dodatok 1).- S. 45 - 47.
2. Buhan Yu. V. Na dopomohu menedzheru osvity. Chastyna VIII. Suchasnyi kerivnyk navchalnogo zakladu – menedzher osvity / Yu. V. Buhan, A. Y. Romaniuk, O. V. Kozlovska. – Ternopil: Aston, 2003.– 344 s.
3. Yelnykova H. V. Kompetentnisnyi pidkhid do modeliuvannia profesiinoi diialnosti kerivnyka VNZ / H. V. Yelnykova // Teoriia i metodyka upravlinnia osvtoiu. – 2010. – № 4. – Rezhym dostupu: http://archive.nbu.gov.ua/e-journals/ttmuo/2010_4/10elneel.pdf
4. Zinchuk. N. Orhanizatsiino-pedahohichni zasady formuvannia analitychnoi kompetentnosti maibutnikh menedzheriv u VNZ / N. Zinchuk // Imidzh suchasnoho pedahoha. – 2010. – № 2 (101). – S. 42–46.
5. Krychevskiy R. L. Esly vy – rukovodytel... Elementy psykhologiyi menedzhmenta v povsednevnoi rabote / R.L. Krychevskiy. – M. : Delo, 1993. – 352 s.
6. Marmaza O.I. Innovatsiini pidkhody do upravlinnia navchalnym zakladom / O.I. Marmaza. – Kh. :Osнова, 2004. – 240 s.
7. Sorochan T.M. Pidhotovka kerivnykiv shkil do upravlinskoj diialnosti: teoriia ta praktyka: monohrafiia / T.M. Sorochan. - Luhansk : Znannia, 2005. - 384 s.
8. Khodakivskiy Ye. I. Psykhologiiia upravlinnia : navchalnyi posibnyk / Ye.I. Khodakivskiy, Yu.V. Bohoiavlenska, T.P. Hrabar. – K. : Tsentri navchalnoi literatury, 2008. – 608 s.
9. Khutorskiy A. V. Kompetentsyy v obrazovany: opyt proektyrovaniya: sb. nauchnykh tr. / Pod red. A.V. Khutorskoho. – M. : Nauchno-vnedrencheskoe predpriyatie «YNЭK», 2007. – 327 s
10. Chmil A. I. Pidhotovka kerivnyka navchalnogo zakladu do upravlinskoj diialnosti v rynkovykh umovakh: navch. posib. / A. I. Chmil, V. I. Maslov, H. A. Dmytrenko, H. V. Yelnykova, H. V. Fedorov. – K.: Lohos, 2006. – 128 s.
11. Shepel V. M. Chelovekovedcheskaia kompetentnost menedzhera. Upravlencheskaia antropologiya / V. M. Shepel. - Dlia menedzherov. - M.: Narodnoe obrazovanye, 1999.- 432 s.

Рецензент: Ковальов А.І., д.е.н., професор, проректор з наукової роботи Одеського національного економічного університету

21.03.2018